

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

(Майя НІКОЛАСВА)

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЦИФРОВА ІСТОРІЯ

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Освітньо-професійна програма: Історія та археологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Цифрова історія». Одеса: ОНУ, 2023.
15 с.

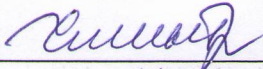
Розробники: Грицюта Оксана Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії; Демченко Ольга Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії; Петрова Наталія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "28" серпня 2023 р.

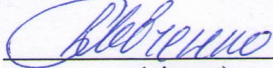
Завідувач кафедри (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП «Історія та археологія»

 (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "31" серпня 2023 р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 4 годин – 120 змстових модулів – 2	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: <u>другий (магістерський)</u>	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	4 год.
		Лабораторні	
		–	–
		Самостійна робота	
80 год.	108 год.		
Форма підсумкового контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є розвиток всебічного розуміння теоретичних і практичних аспектів цифрової історії та археології, можливостей використання найсучасніших технологій дистанційного зондування землі для дослідження стародавніх ландшафтів з урахуванням геоморфологічної мінливості, вивчення минулого, поєднуючи численні джерела 2D і 3D даних, отриманих від активного і пасивного дистанційного зондування, історичної картографії, фотограмметрії, археологічних і геологічних досліджень, археографічних досліджень, можливостей та ресурсів 3D моделювання пам'яток історії та культури, цифровізації документів, аудіо-візуальних джерел.

Завдання курсу полягає у знайомстві з основними цифровими методами роботи історика та археолога, пояснити роль цифрових інструментів і технологій в археологічній практиці, надати базове розуміння деяких інструментів і програмного забезпечення цифрових технологій в археологічних та історичних дослідженнях, розкрити можливості та потенціал цифрових підходів для майбутнього археології та історії.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в галузі історії та археології.

а) загальних (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

б) спеціальних (СК):

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології

СК11. Здатність використовувати набуті знання в ході професійної діяльності та експертного консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності.

Програмні результати навчання (ПРН):

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- Основні етапи розвитку цифрових технологій та їх застосування в археології,
- основні методи в галузі обробки археологічних даних (теорія та створення баз даних, візуалізація та представлення даних).
- можливості використання найсучасніших 3D-технологій і засобів масової інформації в археології;
- різні методи просторового аналізу, які можна використовувати для археологічних даних; методи застосування географічних інформаційних систем (ГІС), такі як прогнозує моделювання, геоморфометрія та просторова статистика, і розуміти їх потенціал в археології;
- основний функціонал програм та мобільних додатків, що використовуються в археології

Вміти:

- збирати та формувати цифрові дані в різних ситуаціях і контекстах (польова археологічна робота, музейні фонди та експозиції, архівні установи, дослідницькі проекти), а також обробляти, візуалізувати, аналізувати, інтерпретувати, керувати та представляти (оприлюднювати) дані за допомогою комп'ютерного обладнання.

Дані результати вивчення курсу «Цифрова історія» є невід'ємною складовою опанування наступних *програмних результатів навчання (ПРН)* освітньої програми «Історія та археологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 032 «Історія та археологія» в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова:

ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПР04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.

ПР06. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПР09. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

ПР10. Здійснювати професійну діяльність та експертне консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності.

ПР11. Актуалізувати набуті знання, вміння та навички під час професійної комунікації з представниками інших наук, а також з представниками органів державної влади, місцевого самоврядування та засобів масової інформації.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні проблеми цифрової історії

Тема 1. Предмет та завдання цифрової історії. Становлення цифрової історії.

Поняття цифрової історії. Передумови розробок і створення сучасних інформаційних технологій. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології та їх роль у вивченні нових знахідок чи відкриттів. Історичний досвід створення сучасних і зручних технологій обробки, пошуку, структурування інформації та їх застосування в сучасному світі. Роль сучасних інформаційних технологій у історичних дослідженнях.

Тема 2. Цифрова археологія.

Фундаментальні поняття. Історія цифрової археології. Цифрове документування археологічних польових робіт. Історія археологічних баз даних. Археологічні бази даних: що записувати? Програмні забезпечення в археології. Цифрова документація на планшеті в реальному часі під час розкопок. Мобільні додатки для польової документації: Каумаксі, Keros, Agora & iDIG. Управління культурною спадщиною та цифрова ера. Чи зможе віртуальний музей врятувати Пальміру? Управління музейною колекцією. Нові медіа: музеї та археологічні пам'ятки. 3D реконструкція для популяризації та збереження археологічних об'єктів. Інтернет, соціальні мережі та презентація археологічних проектів. Відкритий доступ до археологічних даних (або їх відсутність).

Тема 3. 2D та 3D зображення в сучасній археології.

Археологічна ілюстрація та цифрова ера. Історія археологічної ілюстрації. Основні принципи археологічної фотографії, малюнку та 3D-моделювання. Ілюстрації та оцифрування дрібних предметів (гончарний посуд, кам'яне знаряддя тощо). Чи можливе автоматизоване зображення маленьких предметів? Робочий процес для 2D цифрового запису архітектурних об'єктів і розкопів. Фотограмметрія. Робочий процес для фотограмметрії артефактів/малих об'єктів і великих об'єктів/площ. Огляд робочого процесу фотограмметрії. Стратиграфічний запис. 3D запис і польова археологія. Фотограмметричні ортофото та архітектурна ілюстрація.

Тема 4. Методи дистанційного зондування землі та ГІС в археології.

Дистанційне зондування в археології. Геофізичні методи дистанційного зондування. SAR та LiDAR. Супутникові знімки. Використання дронів в археології. Історія аерофотозйомки та археології. Види дронів. Дрони та макромасштабне 3D моделювання. Топографічні карти. Ортофото та цифрові моделі рельєфу. ГІС і просторова археологія. Засоби просторової реєстрації: теодоліт, GPS, d-GPS, тахеометр. Програмні рішення ГІС: огляд. Зйомка за допомогою тахеометра та аналогові креслення.

Тема 5. Цифрові гуманітарні науки (DH).

Digital Humanities – Цифрова гуманістика. Історія виникнення. Цифрові технології у справі удосконалення інструментів та методів гуманітарних наук. Гуманітарні науки та філософські засади інформаційних технологій. Проекти Digital Humanities – Цифрової гуманістики в Україні.

Змістовий модуль 2. Цифрові технології в історичних дослідженнях та освітньому процесі

Тема 6. Електронні видання. Інтернет-археографія. Електронні бібліотеки.

Електронні видання з паперовими публікаціями як потужне джерело інформації сучасності. Інтернет-археографія. Сайтографія. Сучасні цифрові електронні бібліотеки та архіви. Спеціалізовані сайти, електронні документи. Сайти як джерело інформації: офіційні портали Держкомархіву України, Національна бібліотека України ім. В.Вернадського, портали закладів освіти, культурних установ. Досвід висвітлення історичних текстів і зображень на спеціалізованих сайтах. Наукові електронні бібліотеки в системі створення та забезпечення наукових досліджень. Електронні бібліотеки та архіви як можливості ефективного доступу до інформаційних ресурсів.

Тема 7. Аудіовізуальні джерела та засоби збереження інформації.

Аудіовізуальні засоби збереження інформації як засіб збереження пам'ятників, цінних повідомлень, фіксації проявів усної народної творчості, народних традицій тощо. Аудіо та фото журнали, аудіо книги, різноманітні відео зі звуковим супроводом.

Тема 8. Електронні архіви. Цифрові джерела дослідження воєн та соціальних катастроф.

Цифрові джерела дослідження злочинів: світовий досвід. Цифрові проєкти джерелознавчого характеру. Е-архіви як джерело дослідження злочинів тоталітарної системи проти української нації. Електронні джерела дослідження Голодомору, масових депортацій, періоду окупації та війни. Цифрові технології в інформаційних війнах. Цифрові джерела дослідження російської української війни.

Тема 9. Цифрові способи збереження та популяризації історії та культурної спадщини.

Вирішення проблеми збереження культурних пам'яток: цифровий аспект. Сучасні інформаційні технології фіксації та візуалізації культурних пам'яток. Комп'ютерні ігри в історії.

Соціальні мережі як джерело, форма та засіб збереження, оприлюднення та передачі інформації історичного характеру.

Тема 10. Практичне використання цифрових засобів та технологій в історії та освітньому процесі.

Використання інформаційних технологій в дослідженні історичних подій та явищ. Цифрові технології в дослідженні питань проявів та збереження ідентичності в умовах гібридної війни Росії проти України.

Використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності. Онлайн інструменти організації освітнього процесу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Загальні проблеми цифрової історії										
Тема 1. Предмет та завдання цифрової історії. Становлення цифрової історії.	12	2	2		8	12	2			10
Тема 2. Цифрова археологія.	12	2	2		8	12	2			10
Тема 3. 2D та 3D зображення в сучасній археології.	12	2	2		8	12		2		10
Тема 4. Методи дистанційного зондування землі та ГІС в археології.	12	2	2		8	12				12
Тема 5. Цифрові гуманітарні науки (ДН).	12	2	2		8	12				12
Разом за змістовим модулем 1	60	10	10		40	60	4	2		54

Змістовий модуль 2. Цифрові технології в історичних дослідженнях та освітньому процесі										
Тема 6. Електронні видання. Інтернет-археографія. Електронні бібліотеки.	12	2	2		8	12				12
Тема 7. Аудіовізуальні джерела та засоби збереження інформації.	12	2	2		8	12		2		10
Тема 8. Електронні архіви. Цифрові джерела дослідження воєн та соціальних катастроф.	12	2	2		8	12	2			10
Тема 9. Цифрові способи збереження та популяризації історії та культурної спадщини.	12	2	2		8	12				12
Тема 10. Практичне використання цифрових засобів та технологій в історії та освітньому процесі.	12	2	2		8	12	2			10
Разом за змістовим модулем 2	60	10	10		40	60	4	2		54
Усього годин	120	20	20		80	120	8	4		108

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
	Навчальним планом не передбачені	

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Очна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Основи цифрової музеєфікації.	2	
2	Тема 2. Методика оцифрування музейних експонатів. 2D зображення	2	

3	Тема 3. 2D та 3D зображення в сучасній археології.	2	2
4	Тема 4. Методи оцифрування археологічної польової документації.	2	
5	Тема 5. Створення баз даних археологічних колекцій.	2	
6	Тема 6. Методи оцифрування старовинної літератури та архівних документів.	2	
7	Тема 7. Методика створення 3D реконструкцій дрібних предметів	2	
8	Тема 8. Система електронних баз даних	2	2
9	Тема 9. Цифрові технології у виставково-музейній діяльності	2	
10	Тема 10. Практичне використання цифрових засобів та технологій в історії та освітньому процесі.	2	
Разом		20	4

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Навчальним планом не передбачені	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Очна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет та завдання цифрової історії. Становлення цифрової історії. [1], [2], [3], [4]	8	10
2	Тема 2. Цифрова археологія. [1], [2], [3], [4]	8	10
3	Тема 3. 2D та 3D зображення в сучасній археології. [1], [2], [3], [4]	8	10
4	Тема 4. Методи дистанційного зондування землі та ГІС в археології. [1], [2], [3], [4]	8	12
5	Тема 5. Цифрові гуманітарні науки (DH). [1], [2], [3], [4]	8	12
6	Тема 6. Електронні видання. Інтернет-археографія. Електронні бібліотеки. [1], [2], [3], [4]	8	12
7	Тема 7. Аудіовізуальні джерела та засоби збереження інформації. [1], [2], [3], [4]	8	10
8	Тема 8. Електронні архіви. Цифрові джерела дослідження воєн та соціальних катастроф. [1], [2], [3], [4]	8	10
9	Тема 9. Цифрові способи збереження та популяризації історії та культурної спадщини. [1], [2], [3], [4]	8	12
10	Тема 10. Практичне використання цифрових засобів та технологій в історії та освітньому процесі. [1], [2], [3], [4]	8	10
	Разом	80	108

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних занять;
- [2] – написання рефератів, есе;
- [3] – індивідуальне навчально-дослідне завдання;
- [4] – наукова доповідь, стаття.

Структура написання студентом *реферату, есе, індивідуального навчально-дослідного завдання* складається із наступних обов'язкових елементів:

- Вступна частина (актуальність, характеристика обраної теми та перспективність її дослідження);
- Аналіз джерел та літератури по темі (на 2-3 абзаци);
- Виклад основного матеріалу;
- Ілюстративний матеріал, що підтверджує аргументаційну базу;
- Висновки;
- Список джерел та літератури.

Захист проєктів (рефератів, есе) та ІНДЗ відбувається за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, а також у формі участі в науковій конференції.

9. Методи навчання

У ході читання дисципліни використовуються методи навчання, які притаманні системі вищої академічної освіти. Серед них *словесні*: лекції (проблемні, лекції-візуалізації), розповіді, пояснення нового матеріалу, бесіди з тем курсу, диспут, обговорення. *Наочні*: ілюстрація, мультимедійна презентація, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень. *Практичні*: виконання міні-дослідження, виконання індивідуальних завдань. Пояснювально-ілюстративний метод та метод проблемного викладу використовується під час лекцій для викладення й засвоєння фактів, підходів, оцінок, висновків, що наводяться у лекційній частині курсу. Евристичний метод допомагає в організації активного пошуку розв'язання висунутих пізнавальних завдань. Дослідницький метод використовується під час самостійної підготовки здобувачів. Здобувачі самостійно вивчають літературу, джерела, готуючись до контрольної роботи та виконуючи індивідуальне навчально-дослідне завдання.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Методи поточного/періодичного контролю: оцінювання активності та усне опитування під час лекцій та практичних занять; захист результатів виконання рефератів та написання есе; оцінювання доповідей, презентацій та індивідуального навчально-дослідного завдання.

Підсумковий контроль: форма підсумкового контролю – залік, бали для заліку накопичуються впродовж опанування навчальної дисципліни. Також передбачено відповіді на питання для підсумкового контролю для отримання балів.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно /зараховано	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі

	самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре /зараховано	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно виконав більшість завдань за зразком; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно /зараховано	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
Незадовільно з можливістю повторного складання / не зараховано	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно

	операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни / не зараховано	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Цифрове документування археологічних польових робіт.
2. Археологічні бази даних.
3. Сучасні мобільні додатки для польової документації.
4. Нові медіа: музеї та археологічні пам'ятки.
5. 3D реконструкція для популяризації та збереження археологічних об'єктів.
6. Інтернет, соціальні мережі та презентація археологічних проєктів.
7. Історія археологічної ілюстрації.
8. Основні принципи археологічної фотографії, малюнку та 3D-моделювання.
9. Фотограмметрія.
10. 3D запис і польова археологія.
11. Методи дистанційного зондування в археології.
12. Геофізичні методи дистанційного зондування. SAR та LiDAR.
13. Використання супутникових знімків в археології.
14. Використання дронів в археології. Види дронів.
15. Дрони та макромасштабне 3D моделювання.
16. Ортофотоплани та цифрові моделі рельєфу.
17. ГІС та просторовий запис в археології.
18. Засоби просторової реєстрації: теодоліт, GPS, d-GPS, тахеометр.
19. Цифрові гуманітарні науки (DH).
20. Digital Humanities – Цифрова гуманістика.
21. Роль сучасних інформаційних технологій у історичних дослідженнях.
22. Інформаційно-комунікаційні технології у вивченні нових знахідок чи відкриттів.
23. Історичний досвід створення сучасних і зручних технологій обробки, пошуку, структурування інформації та їх застосування.
24. Електронні видання як джерело сучасної інформації.
25. Огляд джерел інтернет-археографії.
26. Сучасні цифрові електронні бібліотеки та архіви.
27. Сайтографія як напрям сучасної історіографії.
28. Сайти як джерело інформації: офіційні портали Держкомархіву України, регіональних архівів, архівів спеціальних та наукових установ.
29. Сайти як джерело інформації: Національна бібліотека України ім. В.Вернадського, наукові бібліотеки НАН України, наукові бібліотеки закладів освіти, тощо.
30. Сайти як джерело інформації: портали закладів освіти, культурних установ.
31. Досвід висвітлення історичних текстів і зображень на спеціалізованих сайтах.
32. Аудіовізуальні джерела (аудіо журнали, аудіо книги, різноманітні відео зі звуковим супроводом).
33. Аудіовізуальні засоби збереження інформації як засіб збереження пам'ятників, цінних повідомлень, фіксації проявів усної народної творчості, народних традицій тощо.

34. Соціальні мережі як джерело, форма та засіб збереження, оприлюднення та передачі інформації історичного характеру.
35. Сучасні інформаційні технології.
36. Вирішення проблеми збереження культурних пам'яток: цифровий аспект.
37. Цифрові способи збереження спадщини.
38. Використання інформаційних технологій в дослідженні історичних подій та явищ.
39. Цифрові джерела дослідження злочинів: світовий досвід.
40. Цифрові проекти джерелознавчого характеру.
41. Е-архіви як джерело дослідження злочинів тоталітарної системи проти української нації.
42. Електронні та цифрові джерела дослідження Голодомору.
43. Електронні та цифрові джерела дослідження масових депортацій.
44. Електронні та цифрові джерела дослідження періодів окупацій та воєн: світовий та український досвід.
45. Цифрові технології в інформаційних війнах.
46. Цифрові джерела дослідження російської української війни.
47. Практичне використання цифрових засобів в історії.
48. Використання цифрових технологій для дослідження питань проявів та збереження ідентичності в умовах гібридної війни Росії проти України.
49. Сучасні цифрові та електронні засоби навчання, дистанційне навчання.
50. Комп'ютерні ігри в історії.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний та періодичний контроль										Індивідуальне самостійне завдання	Сума балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	40	100
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Цифрова історія».
2. Силабус навчальної дисципліни «Цифрова історія».
3. Навчально-методичні матеріали для лекцій.
4. Мультимедійні презентації.

14. Рекомендована література

Основна

1. Демченко О.В. Просторова організація поселень пізнього мезоліту – раннього неоліту в районі Дніпровських порогів. Стародавнє Причорномор'я. 2018. С. 178-185.
2. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник. /авт. кол. Жалдак М.І., Шут М.І., Жук Ю.О., Дементієвська Н.П., Пінчук О.П., Соколюк О.М., Соколов П.К./За редакцією: Жука Ю.О. К.: Педагогічна думка, 2012. 112 с.
3. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі: посібник /ав.: Жук Ю. О., Соколюк О. М., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П. К.: Педагогічна думка, 2012. 128 с.
4. Папакін Г. Сучасна українська Інтернет-археографія: основні форми та джерела електронних публікацій. Український історичний журнал. 2010. № 5. С. 153–166.
5. Папакін Г. “Герменевтика джерелознавча” (архівна та археографічна): до формулювання проблеми. Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки / Гол. ред. В. Смолій; відп. ред. І. Колесник. К., 2010/2011. Вип. 5. С. 368–381;
6. Папакін Г. Новітня доба археографії: специфіка електронної публікації джерел в Україні. “Український археографічний щорічник”. Випуск 19/20. Том 22/23. Київ, 2016. С.7-18.
7. Петрова Н. О. Цифрові технології в процесі формування джерельної бази та фіксації спогадів свідків Голодомору на Одещині. «Україна і Європа: спільність історичної долі (ціннісний аспект)» в рамках міжнародного проекту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine»: матеріали наукової конференції «Україна і Європа: спільність історичної долі (ціннісний аспект)», Миколаїв, 16 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С.20-26. <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/587>
8. Demchenko O., Kotova N., Kiosak D. 2019. Models of evolution and cultural changes in the Early Neolithic of the Northern Pontic Region. Programme and Abstract Book of 25th Neolithic Seminar «Evolution and Cultural Changes in Prehistory», 8-9 November 2019, Ljubljana, Slovenia. P. 13-14.
9. Huvila Isto. Archaeology and Archaeological Information in the Digital Society. Routledge, 2020. 184 p.
10. Hrytsiuta O. Siekierska O. A collection of artefacts made from boar tusks from the Trypillia culture settlement at “Berezovskaya GES”. Acta Archaeologica Lodziensia. 2022, № 68, p. 155-164

Додаткова література

1. Абдякимов Е. Е. Правові основи формування державних електронних інформаційних ресурсів: Автореф. дис. ... канд. юр. н. К., 2010. 18 с.
2. Демченко О.В., Лобанова М.А. Відносна хронологія ранньотрипільської пластики у світлі радіовуглецевого датування. Записки історичного факультету. 2016 (27). Р.28-38
3. Демченко О.В. Господарсько-адаптивна стратегія первісного населення Дніпровського Надпоріжжя в кінці мезоліту – неоліті. Записки історичного факультету. 2014 (25). С. 24-37.
4. Жук Ю. О. Діалектика педагогічного знання в умовах комп'ютерно орієнтованого процесу навчання. Комп'ютер в школі та сім'ї. № 4. 2011. С. 3-7.
5. Жук Ю. О. Організація суб'єктно орієнтованого навчального середовища у дидактичному просторі «віртуальна лабораторія». Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. №3 (17). Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

6. Жук Ю.О. Теоретико-методичні засади організації навчальної діяльності старшокласників в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища навчання: Монографія. К.: Педагогічна думка, 2017. 468 с.
7. Коваль Т.І. Виклики інформаційного суспільства сучасній освіти. Педагогічний процес: теорія і практика, 2012. № 3, С. 103-121.
8. Ковальчук Станіслав, Петрова Наталія. Українці західного пограниччя у переселенських процесах на Одещину у другій половині 40-х рр. ХХ ст. (за матеріалами Державного архіву Одеської області) //«Українське пограниччя: варіативність традиційної культури». Одеські етнографічні читання : Збірка наукових праць: наукове видання / Колектив авторів. Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2018. С.131-140.
9. Косенко Ю. М., Боряк О. В., Король О. М. Застосування комп'ютерних дидактичних ігор у навчанні історії школярів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного класу. Інформаційні технології і засоби навчання, Т. 77, № 3, 2020. С. 76-89.
10. Косенко Ю.М., Супрун М. О., Боряк О. В., Король О. М. Цифрові технології як інструмент формування абстрактних понять в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Інформаційні технології і засоби навчання, 2021, Том 85, №5. С.42-61.
11. Кушнір В.Г., Петрова Н.О. Студентська етнографічна практика в контексті дослідження традиційної культури українців. *Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини Південно – Східної Європи* : збірка наукових робіт присвячена 25 – річчю кафедри археології та етнології України Одеського університету імені І. І. Мечникова. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2018. С.460- 468.
12. Папакін Г. Чи потрібна документознавча герменевтика, або про розширення наукового інструментарію документознавства. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 4. С. 14–21.
13. Петрова Наталія Олександрівна. Фольклорні записи студентів Одеського державного університету за матеріалами Колекції П. Т. Маркушевського в Держархіві Одеської області: особливості структури фонду та досвід опрацювання. *Folklore records of students of Odessa State University on the materials of the Collection of PT Markushevsky in the State Archives of Odessa region: features of the fund structure and experience of processing. Dokumentacja folklorystyczna studentów Odeskiego Uniwersytetu Państwowego na temat materiałów Kolekcji PT Markushevsky'ego w Archiwum Państwowym obwodu odeskiego: cechy struktury funduszu i doświadczenie w przetwarzaniu. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ І КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.* (укр., англ., польською мовами). Київ, 2021. С.49-50.
14. Петрова Наталія. Спогади свідків Голодомору на Одещині як джерело дослідження злочину тоталітарної системи проти української культури. *Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті* : збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 11 – 12 червня 2020 року / науковий редактор Тетяна Єщенко. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. С. 344-347.
15. Петрова Н. Фольклор Буковини записан студентами Одеського державного університету (за матеріалами колекції П.Т.Маркушевського в Держархіві Одеської області). *Покликання служити науці і людям: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції до 75-річчя від дня народження відомого науковця, дослідника, краєзнавця, етнографа, громадського, культурного і політичного діяча професора Георгія Костянтиновича Кожолянка, 11 червня 2021 р. /М-во освіти і науки України, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. Чернівці, 2021. С. 157-164.*
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386 “Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні”. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
17. Archaeological Analysis in the Information Age: Guidelines for Maximizing the Reach, Comprehensiveness, and Longevity of Data / S. W. Kansa et al. *Advances in Archaeological Practice*. 2019. Vol. 8, no. 1. P. 40–52.

18. Demchenko O. 2020. The rational resource management as the key of the population of the Dnieper Rapid region during the Late Mesolithic. Meso'2020 – Tenth International Conference on the Mesolithic in Europe (September 7-11, 2020, Toulouse, France). 139-140.
19. Forte Maurizio, Campana Stefano R.L. (Eds.). *Digital Methods and Remote Sensing in Archaeology: Archaeology in the Age of Sensing*. Springer, 2016. 496 p.
20. Huggett J. Is Big Digital Data Different? Towards a New Archaeological Paradigm. *Journal of Field Archaeology*. 2020. Vol. 45, sup1. P. S8–S17.
21. Huggett J. Resilient Scholarship in the Digital Age. *Journal of Computer Applications in Archaeology*. 2019. Vol. 2, no. 1. P. 105–119.
22. Kotova N., Demchenko O., Kiosak D. 2021. Innovations of Beginning of VI Millennium BC in the Northern Pontic Steppe. *Open Archaeology*. 7(1):1529-1549.
23. Marwick, B., Wang, L. How to align disciplinary ideals with actual practices: Transparency and openness in archaeological science, in: Goldstein, L., Watrall, E. (Eds.), *Digital Heritage and Archaeology in Practice*. 2019.
24. Marwick B. Computational Reproducibility in Archaeological Research: Basic Principles and a Case Study of Their Implementation. *Journal of Archaeological Method and Theory*. 2016. Vol. 24, no. 2. P. 424–450.
25. QGIS for Archaeologists – A Starter Guide. http://www.bajr.org/BAJRGuides/42_QGIS_StarterGuide/42_BAJR_Guide_QGIS.pdf
26. Photography for Archaeologists Part II : Artefact recording <http://www.bajr.org/BAJRGuides/26.%20Artefact%20Photography%20in%20Archaeology/26ArtefactPhotographyforArchaeologists.pdf>
27. Pistrui I., Hrytsiuta O. Artifacts from the bison ribs at the upper Paleolithic settlement Anetovka 2 (Ukraine) *Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) №2, 2020 p. 11-18.*
28. Reinhard Andrew. *Archaeogaming: An Introduction to Archaeology in and of Video Games*. Berghann Books, 2018. 236 p.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. «Етнографія» — науково-популярний ресурс. Режим доступу: <https://ethnography.org.ua>
2. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. Режим доступу: <http://etnolog.org.ua>
3. Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова. Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/>
4. Науковий журнал «Народна творчість та етнологія». Сайт та архів видання: <https://nte.etnolog.org.ua>
5. Національний музей Голодомору-геноциду. Режим доступу: <https://holodomormuseum.org.ua/>
6. Одеська національна наукова бібліотека. Режим доступу: <http://odnb.odessa.ua/>
7. Одеський археологічний музей НАН України. Режим доступу: <http://archaeology.odessa.ua/>
8. Одеський історико-краєзнавчий музей. Режим доступу: <http://www.history.odessa.ua/>
9. Державний архів Одеської області. Режим доступу: <http://archive.odessa.gov.ua/>
10. Електронний архів Українського визвольного руху. Режим доступу: <http://avr.org.ua/>
11. Український інститут національної пам'яті. Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/>
12. Eberhard, David M., Gary F. Simons, and Charles D. Fennig (eds.). 2022. *Етнолог: мови світу*. Видання двадцять п'яте. Даллас, Техас: SIL International. Інтернет-версія: <http://www.ethnologue.com>